

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

עלון הדרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

בחר (תשכ"ה) כ"ה מ"ז - נ"ב
בסוכר עצמו לגר תושב או לעובד ע"ז

בנושא זה עסקנו כבר בגליוננו לפרשה זו משנת תשכ"ב. שם הרבהרו המושגים גר, גר תושב, עקר, יעויין שם.

לפני שיגש המורה ללמד את הגליון, ידרש מן התלמידים סקירה כללית על פני פרקנו, ביחוד על הפרשיות שלאחרי היובל.

יושם לב לארבע הפרשיות החל מפסוק כ"ה ובפתיחתיהן:

כ"ה: כי יסוך אחיך ומכר מאחוזתו...

ל"ה: וכי יסוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו

ל"ט: וכי יסוך אחיך עמך וגמכר לך...

מ"ז: וכי תשיג יד-גיר ותושב עמך וסך אחיך עמו ונמכר לגר

בכל מקרה מן המקרים של התערערת מצבו מוזכר ומודגש לך שה'סך' הוא אחיך. בכל מקרה נתנו זינים כיצד להחזירו מנפילתו ולהקימו על רגליו. בראשון ידובר על נתינת אפשרות לגאולת אחוזה ובית שחיה חמך צריך למכור מפאת דוחקו; בשני על מצות הלואה בלא נשך ולא רבית לנזק לכך, כדי להחזירו למצבו הקודם ("והחזקת בו רש"י: "אל תגיחהו שירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלא חזקתו משעת מותת ידו. למה זה דומה? למשאושי שעל החמור. עוזהו על החמור - אחד תוקש בו ומעמידהו; נפל לארץ - חמשה אין מעמידו אותו"); בשלישי על יחס האדון אל מי שמכר עצמו לאחיו מישראל מחמת דוחקו, וברביעי מתן סיוע לגאולת מי שמכר עצמו מפאת דחקו לגר תושב הגר בתוכנו.

גליוננו עוסק בעיקר בפסוקים מ"ח, נ'.

התורה צריכה להגן על שלשה צדדים: על המוכר עצמו, על הקונה, על הקרוב אשר עליו חובת הגאולה, שלא יבוצל אף אחד מהם. את הרצון לשמור על הגואל ועל הנגאל רואים אנו בשאלה א, ואת הדאגה לבמכר ולקונה בשאלות ב, ג, ד.

בשאלת אסור גזל העכו"ם עוסקת ביחוד שאלה ב. יש להרחיב את הדבור בנושא זה וכדאי להוסיף על דברי הרמב"ם גם את דבריו הבאים:

הלכות גבנה פרק ז' הלכה ח'

אחד הנושאים והנותן עם ישראל או עם עובד ע"ז, אם מדד או שקל בחסר עובר על לא תעשה, וחייב להחזיר, וכן אסור להטעות את העכו"ם בחשבון אלא ידקדק עמו, שנאמר "וחשב עם קנהו", אע"פ שהוא כבוש תחת ידך. קל וחמור לעכו"ם שאיננו תחת ידך, והרי הוא בכלל (וב' כ"ה ס"ז) "כי תועבת ה' אלוקיך כל עושה אלה, כל עשה עול", מכל מקום.

הלכות גזלה ואבדה פרק א' הלכה ב'

ואסור לגזול כל שהוא דין תורה אפילו עכו"ם עובד ע"ז (כך!) אסור לגזלו או לעשקו, ואם גזלו או עשקו יחזיר.

והנה בדור הקודם היו מורינו טרבים לחבליט מקומות אלה וכיוצא בהם מתוך המקורות מסעמים אפולוגטיים, לשם הצטדקות בפני אומות העולם המזגים אותנו ואת תורתנו בשנאת אדם, ואולם לדורנו יש להבליט מקומות אלה לגופם, מאחר שאסורי גזל ואונאה למיניהם, לסוגיהם, לצורותיהם השונות בתודעה ובמעשה, הן לגבי בנית בריה, הן לגבי מי שאינם בני בריה. ועוד: רבים מתלמידינו, מביין אלה המקבלים עליהם עול תורה ומצוות ברצון ובשמחה, סולדת בפשט מכל אפולוגיטיקה, ואין הם רוצים לחראות "העמים והשרים יפיה" של תורתנו, ואף אין הם רוצים כלל שדברי תורה יעלו בקנה אחד עם דרישות הרגשתנו ומצפוננו - על כן סולדים הם מהבלטת מקומות בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ אשר שם רואים אנו "שדרכיה דרכי נועם". ונגדום יש לומר: אלה המאמינים במאמרים של רבותינו (ערובין ס"ד) "כל האומר שמועה זו נאה, שמועה זו אינה נאה, מאבד הונח של תורה", בוודאי אפשר להם לבעוט במאמרי חז"ל ובדברי פוסקים ראשונים ואחרונים אלה, שיש בהם מאהבת הבריות, רק משום שאפולוגטיים בדור שעבר הרבו להבליטם ולומר עליהם "שמועה זו נאה" בהעלימם עין ממאמרים אחרים אשר היו בעיניהם בבחיבת "שמועה שאינה נאה".

חמר רב ומראה מקומות לש"ס ופוסקים ימצא המעיין באנציקלופדיה התלמודית, כךך ה', ערך גזל הגוי.